

AFRANCESATS I LIBERALS: LA DEFENSA UTÒPICA D'UNA REFORMA
VIA FRANÇA AL SEGLE XIX

Apostant per Europa

Un seguit d'intel·lectuals dels Països Catalans connecten a començaments del segle XIX amb idees, d'una manera o altra, relacionades amb la Revolució Francesa: des dels autors de proclames revolucionàries fins als afrancesats i els liberals. Tots apostaven per Europa, cap d'ells no va aconseguir entusiasmar la seva societat. Van ser intents frustrats de reforma.

Pep Solervicens

El ressò del moviment revolucionari parisenc no va tardar gaire a fer-se sentir a la resta de Països Catalans no dominats per l'estat francès. Els primers a arribar van ser els refugiats reialistes desitjosos d'allunyar-se de Robespierre i companyia, però ben aviat van venir també els propagadors de la igualtat, la llibertat i la fraternitat.

Carles IV, borbó que s'havia fet amb el tro precisament un any abans que a França esclatés la revolució, necessàriament havia d'ajudar els seus i l'estat va declarar la guerra a la revolució. Les possibilitats que la ideologia revolucionària s'estengués pels Països Catalans eren, havien de ser, poques:

un exèrcit de contrarevolucionaris a les ordres del general Ricardos, «generallíssim de l'armada espanyola» segons feia proclamar a les seves «declaracions», curiosament redactades en català i francès, estaven disposats a allunyar del país qualsevol focus de suposada perdició.

Poc després que arribés a València la notícia de l'execució de Lluís XVI, explica Manuel Ardit, professor d'història a València, es va ordenar el reclutament de milícies voluntàries per a la guerra amb França. Al carrer Nou, on es concentraven moltes botigues de francesos, la vesprada del 27 febrer de 1793 grups de joves cridaven «¡Visca el rei i mori l'Assemblea!», dies després es van saquejar i cremar cases i bo-

tigues de francesos i fins i tot de valencians amb servei francès.

Els convencionals francesos, per la seva banda, van intentar atreure els catalans a través de proclames revolucionàries difoses abundantment i redactades en català. «Salut, germanadat, unió i força» eren els desitjos dels republicans envers els «catalans amichs y compatriotas» en una d'aquestes curioses proclames avui conservada a l'Arxiu de la Inquisició. Manuel Ardit remarca que el pànic a un desembarcament de francesos a València va ser ben real a l'època, Victorio de Navia explicava a Godoy la por que no «plantessin aquí el diabòlic arbre de la llibertat». Per si de cas, fins i tot els eclesiàstics francesos instal·lats al país fugint de la revolució van ser expulsats.

Afrancesats

Però de seguida les coses a França van canviar i la seva repercussió aquí també. Més que radicalistes, els nous addictes a França seran idealistes, una minoria d'intel·lectuals partidaris de la reforma, nobles i burgesos que volien tirar endavant el moviment reformista i il·lustrat de començaments de segle.

Convençuts que un canvi dinàstic regeneraria el país, van acceptar la renúncia de Carles IV i Ferran VII, van veure en Napoleó la possibilitat de re-

La Revolució Francesa i Catalunya

*Josep Maria Ainaud de Lasarte

Ens trobem davant d'uns anys de grans commemoracions: mil anys del naixement polític de Catalunya, dos segles de la mort de Carles III, un segle de l'Exposició Universal de Barcelona, dos-cents anys de la mítica i transcendent presa de la Bastilla, el 14 de juliol del 1789. Un bon moment per a reflexionar sobre el passat, el present i el futur de la nostra comunitat nacional.

No penso escriure un article erudit, amb noms i dades abundoses. Crec que en l'avinentesa del segon centenari de la Revolució Francesa és més convenient plantejar una reflexió col·lectiva sobre les relacions entre aquest important fet històric i Catalunya.

Cal dir, en primer lloc, que és preocupant el poc interès que aquest aniversari ha despertat entre les nostres institucions. A Barcelona, només la

Universitat ha organitzat el debat internacional «Reacció i Revolució» per a l'any 1989.

Ni l'Ajuntament ni la Generalitat, massa atents a la commemoració de fets locals com el Centenari de l'Exposició de Barcelona del 1888 o el regnat d'un dèspota il·lustrat com Carles III, han organitzat res per a fer present la commemoració dels Drets de l'Home. Una altra prova de la manca d'una autèntica política cultural en el nostre país. D'una política que prepari les coses i que no les hagi d'improvisar a corre-cuita, com acostumen.

El bicentenari de la Revolució Francesa, que se celebrarà arreu del món, ens hauria de fer reflexionar als catalans sobre aquest fet històric que ens va tocar de prop. Per això voldria enumerar alguns dels aspectes que demanen un estudi aprofundit que encara ens

manca. És cert que tenim els estudis de Miquel dels Sants Oliver i d'Emili Vigo, però caldria confrontar-los amb les investigacions més modernes dels estudiosos francesos.

Caricatura de l'antic règim. El rector resa per tots, el soldat lluita per tots, el camperol treballa per tots i el legislador menja per tots.

formar l'estat i a la vegada la impossibilitat de revolucionar-lo, van donar suport a Josep Bonaparte quan els Països Catalans eren a mans dels francesos. Són els afrancesats, la història oficial espanyolista els titlla de traïdors, tota la Guerra de la Independència es basava en la pàtria i la religió que ells teòricament posaven en dubte, ja és sa-

but que la Mare de Déu del Pilar deia que no volia ser francesa. Però el fet és que amb l'oposició de la immensa majoria del país, un grup d'intel·lectuals va voler emmirallar-se en França per solucionar els seus problemes.

No tots els col·laboracionistes foren afrancesats, però entre els que n'eren destaca Tomàs de Puig i Puig (Figue-

res 1771-1835), polític il·lustrat, capità de sometents durant la Guerra Gran i des de 1808 partidari de la causa francesa, partidari també que Catalunya se separés de la monarquia hispànica i s'unís a l'imperi francès; el metge i polític gironí Josep Garriga i Buach; el corregidor Pujol i March; Melcior de Guàrdia; Antoni de Ferrer, Manuel

Pensem, en primer lloc, que Catalunya no es limita a les actuals quatre províncies. La Catalunya del Nord, capital Perpinyà, visqué intensament la Revolució i les seves expectatives. Els exiliats francesos ompliren la Catalunya del Sud, començant per Sartine —nascut a Barcelona— i acabant per la duquesa d'Orleans, el record de la qual encara era viu a Sarrià, com ens recorda un bon estudi de Moreu-Rey publicat no fa massa temps. Però caldria aprofundir en el paper de convencionals destacats, com els rossellonesos Delcassó o Llucià, i la seva influència prop del general Dugommier. Cal saber també qui assessorava, al costat espanyol, el general Ricardos quan es decidia a publicar, en català, les seves proclames militars i polítiques. També sabem que els francesos havien escampat per Catalunya papers *sediciosos*, la possessió dels quals era castigada per les autoritats espanyoles amb *pena de la vida*, motiu suficient perquè se n'hagués perdut el rastre. Però en quedaven exemplars escadussers: jo mateix

n'he trobat a l'Arxiu de la Inquisició, a Madrid, escrits en un català viu i modern, que impressiona quan els llegeixes. No solament per la llengua, sinó pel contingut, que reivindica els drets i les institucions catalanes, «arrabassades per un Borbó, encara no fa un segle», com diuen aquells papers datats el 1793. Tampoc sabem massa bé qui era el «Roberts Pierre» que havia arribat a Perpinyà el 1791, amb la versió catalana de la Constitució francesa.

S'havia dit que era l'*Incorruptible* en persona, com afirmava Oliver en els seus estudis, desmentits més tard per les investigacions d'Emili Vigo. Però no oblidem que els Robespierre eren dos germans, i que el més jove, Robespierre *cadet*, podia ser el misteriós viatger revolucionari. ¿I què sabem de Georges Couthon, l'amic de Saint-Just i de Robespierre, que pel maig de 1794 defensava erigir Catalunya com a república independent per a garantir el front meridional de la França revolucionària? ¿No creieu que valdria la pena publicar el text d'aquella proposta, en

llengua original i catalana, per a despertar la consciència dels qui alaben el regnat d'un dèspota com Carles III, per *il·lustrat* que fos? ¿No us sembla que valdria la pena que historiadors com Jordi Ventura, Moreu-Rey o la Núria Sales ens expliquessin, a tots plegats, la importància de la Revolució Francesa en aquella Catalunya, que ja havia experimentat els neguits dels *rebomboris del pa* del 1789?

Els arxius madrilenys encara guarden, celosament, els informes confidencials dels capitans generals espanyols del segle XVIII, màxims responsables del règim d'ocupació militar que intentava esborrar la consciència del nostre poble. Si hem estat capaços de recuperar la memòria col·lectiva dels anys quaranta del nostre segle, ¿no seria una bona ocasió, aquest Bicentenari de la Revolució Francesa, per a revisar la història, plena de tòpics de *pueblo laborioso*, del nostre Segle de les Llums? Encara hi som a temps. □

* Historiador

Joan Maria Picornell.

Joaquim Sanelo, destacada figura intel·lectual de la renaixença valenciana; Antoni Brusola, Josep Esteban, l'impressor valencià que va finançar l'edició del codi napoleònic; els marquesos de Carrós, de Valera, de Jura-Real, de Malferit, de Cerdanyola, de Mirasol, del Moral o els comtes de Castellar i de Bunyol.

Van despertar el país de l'apatia, van aconseguir suprimir el règim senyorial i la Inquisició, van reduir el nombre de convents... però el seu miratge europeu va durar, al Principat, sis anys. Després van haver d'anar a l'exili i alguns d'ells van tornar a aparèixer a l'escena política durant el trienni liberal.

Liberals

Els liberals, una part de la burgesia intel·lectual del país, eren els més influïts per la ideologia de la Revolució Francesa, els triomfadors de les Corts de Cadis. Volien la sobirania de la na-

Joaquim Llorenç Villanueva i Astengo.

ció i no la monarquia autoritària i reformista dels afrancesats, defensaven que el poble és sobirà i que el rei ha de rendir comptes de la seva actuació al poble. Van aconseguir la divisió de poders i el sufragi universal, però tampoc van trobar un suport majoritari de la seva societat.

Joaquim Llorenç Villanueva i Astengo (Xàtiva, 1757-Dublín, 1837) és líder indiscutible —segons Ardit— de la facció liberal valenciana a les Corts de Cadis, eclesiàstic, escriptor i polític anticoncentralista primer i jacobí després, el van detenir i empresonar quan va arribar Ferran VII. Eren part d'aquesta fracció l'advocat de València i relator de l'Audiència Pere Aparici, l'advocat d'Alberic Antoni Lloret, el capità de nau d'Oliva, Francesc Siscar, l'advocat i catedràtic de Dret Canònic a la Universitat de València Vicent-Tomàs Traver i l'auditor general honorari del Departament marítim, Josep Martínez.

Però també formen part d'aquesta

Antonio Ramón Ricardos.

altra manera, la liberal, d'emmirallar-se a Europa per reformar l'estat el republicà mallorquí Joan Maria Picornell i Gomila (Palma, 1757-Cuba, 1825), traductor al castellà de la «Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà», Guillem Moragués i Rullan (Petrera, 1771-Barcelona, 1836), soci de la Societat d'Amics del País, Joan Gamundi i Penya (Deià, 1791-Palma, 1842), eclesiàstic d'idees liberals, Guillem Ignasi de Montis i Pont (Palma, 1774-1829), marquès de la Bastida o Vicent Salvà i Pérez (València, 1786-París, 1849).

Tots, des dels pamfletaris fins als afrancesats passant pels liberals, van apostar per una Europa renovadora simbolitzada en França. No han estat els únics a fer-ho perquè pels Països Catalans de fa vint anys, immersos en una Espanya franquista, França va ser també el símbol de la llibertat i el progrés. □

LA REVOLUCIÓ FRANCESA A LES TERRES CATALANES DEL NORD

El primer pas cap a la integració

L'evocació de les llibertats, dels drets i de la nació no va tenir el mateix sentit a París que a Perpinyà. Tot i així, les terres catalanes del nord són la zona dels Països Catalans més directament afectada per la Revolució.

Alicia Mercè

Quan comença la Revolució Francesa del 1789, les comarques nord-pirinenques, els comtats, pertanyen al reialme de França com a província del Rosselló vora 130 anys (7 novembre 1659). Això no vol dir que aquests siguin, o es considerin, francesos. Ben al contrari, tot i que la resistència armada hagi finalitzat a les acaballes del segle XVII, la resistència cultural en sentit ampli segueix tan forta com sempre, almenys entre el poble.

Així ho reconeixia el subdelegat de l'intendent quan escrivia que els rossellonesos «durant molt de temps units amb els catalans, han conservat unes idees republicanes que no són encara totalment esborrades; i si no els hi fan més suportar impacientment el jou de la dominació francesa tal com se'ls n'acusava a principis d'aquest segle, cal dir que els fan ser una mica salvatges». Un altre testimoni, en el mateix moment, escrivia que els rossellonesos «estimarien molt més el rei si parlés català».

Globalment, els diferents intents d'afrancesament han fracassat, però queda el cas de la burgesia perpinyanesa. Aquesta, per poder satisfer les seves ambicions sòcio-polítiques ha acceptat d'aplegar-se i d'aculturar-se. Cal afegir que això li ha fet, a la vigília de la revolució, conèixer i sovint adoptar les idees de la il·lustració. Una de les característiques de les terres catalanes del nord a finals del segle XVIII és precisament la dicotomia existent entre aquesta burgesia perpinyanesa culta i afrancesada i d'altra banda una pobla-